

Mindig más strandra vágyik

Legyen az ukrán ügy élharcosa

ZÁBRANSKÝ,

David

Mindig más strandra

vágyik

(G. Kovács László

ford.)

L'Harmattan, 2014

(megjelenés előtt)

„Mindig más

strandra vágyik”

Magyar Lettre

Internationale, 64,

66, 72, 76, 87

„És a huszonegyedik Mahler-taktusra Polina megsemmisítette Rubiót?”

„Nem.” A huszonegyedikre összekulcsolt kézzel a mosdóra támaszkodott, de képtelen volt tovább nézni magát. Az a hely megint fehér volt. Vizet merített a kezébe, s leöblítette az arcát. Lemosta róla a sminket, lemosta a szeme körüli árnyékokat, lemosta szempilláit és ajkait.

Mindazok a színek, amelyek gyönyörűvé tették, most piszkos vízként csordogálnak le róla, amilyen eső után folyik a harkovi utcákban. És ugyanúgy, ahogy Ukrajnában, ahol már hosszú ideje senki sem hiszi, hogy az utcákban folyó piszkos esővíz a valóságban könnyek egyetlen hatalmas áradata, s nem piszkos víz, az sem piszkos víz, amely az arcán folyik, nem víz a valóságban, amelyet a tenyerébe merített, hanem csak könnyek, amelyek a szívéből folynak.

Nem, a huszonegyedik taktusra nem semmisítette meg Rubiót, mert már nem fontos számára a férfi, nem gondol rá semmivel sem többet, mint Don Quijotéra és Rocinantéra.

Azt kívánnám, hogy amit majd tesz, forradalom legyen. Azt szeretném, ha kijönne a zuhanyozóból, letépné a falról a flamenco-táncosnő plakátját, azt szeretném, hogy menjen oda Rubióhoz, üsse pofon, azt szeretném, hogy dobja ki az ablakból a Mahler-zenét tartalmazó kazettát, azt szeretném, hogy tépje szét a *Marie-Claire*-t, és menjen el Ukrajnába. Azt szeretném, hogy ott álljon be az első sorba és legyen büszke, azt szeretném, hogy legyen az ukrán-ügy élharcosa, azt szeretném, ha falura költözne, és egyszerű életet kezdene élni Ukrajna közepén, tyúkok és tojások, kötögetés és varrás. Nevetséges forradalom volna ez; mindazonáltal szeretném. – De attól félek, hogy amit majd tesz, nem lesz forradalom.

A forradalom ma minden házat lerombol, de csak azért, hogy már holnap újak épüljenek, amelyek noha most még nem állnak, tulajdonképpen mint ha már állnának.

Dicsőségtől övezve kell rombolni, mert a régi házak holnapra ugyan már nem lesznek, de az emlékezetben meg kell maradniuk. Azért kell valakit az utcai lámpára felakasztani, hogy a nem-forradalmárok féljenek, de azért is, hogy a forradalmárok jegyezzék meg, kik voltak a nem-forradalmárok, és milyen volt a világuk. A forradalom mindent mindenkinek a szeme láttára csinál, mert a vágnak jól kell látnia azt, amit megvet, és a megvetésnek jól kell látnia azt, ami után vágyakozik.

A forradalom = megvetés + vágy, miközben a vágy tárgyának másnak kell lennie, mint a megvetés tárgyának. Hogyha a forradalom egyenlete így néz ki, akkor az, amit majd Polina tesz, nem lesz forradalom.

Megvetése nem forradalmi, nem látni benne az ugrásra készülő erőt. Áll a fürdőszobában, összekulcsolt kezével a mosdóra támaszkodik, nézi magát a tükörben, s az a hely ismét fehér. De ugyanolyan fehér minden más is, s az a fehér hely már nem az egyetlen fehér hely a végtelen egyenesen a végtelen múlt és a végtelen jövő között, mert egyszeriben ez az egyenes is üres.

Mintha a fényképekkel teli könyv bezárult volna (ez a könyv Polina élete). Egy ideig egyik oldalt nézte a másik után, de mindig ott áll két oldal között ő maga, mindig ott áll, ahol a könyv megtörik, mindig ott, ahol az egyik fénykép egy másik váltja. Nem volt boldog, de mindig ott állt, ahol folyt az idő, ahol folyt az élet. Ez a két fénykép az egyik oldalon az egyik, mindegyik oldalon egy, ez volt az ő élete, ez volt az ő permanens forradalma.

És mi várja a következő oldalon? Ukrajna. Ukrajna azonban nemcsak az ő ukrán fiúja, a varrás és az ukrán népdalok. Ukrajna túl nagy falat, Nyugat és Ukrajna, ezek a mércék, amelyekkel a szíve képtelen dolgozni. Az ő szíve nem olyan nagy, hogy egyetlen ütéssel egész Ukrajnát lökje az ereibe, nem olyan erős, hogy egyetlen pillanat alatt ki tudná vetni magából a Nyugatot, amelyről most már tudja, hogy számára egyszer s mindenkorra megszűnt, de mégis ez

az a Nyugat, amely az ukrainai élet egyetlen alternatívája, mert Ukrajnán és a Nyugaton kívül más nem is létezik.

Igen, az ugrás Ukrajnába az utolsó, ami számára maradt. Ha odaugrik, nem marad már semmi. Ukrajnából már nem lesz hová ugrálni. A fényképekkel teli könyv bezárul. A forradalom elcsendesedik.

Apja halála: legelőbb egész Ukrajna halálának a metaforája volt, aztán az igazi élet metaforájává változott. Abban a pillanatban úgy tűnt, hogy a forradalom diadalmaskodik.

Igen, természetesen mindkettő beleíródott apja halálába. Ukrajna a világ egy megalázott és kigúnyolt zuga, ahol ártatlan emberek halnak meg, és ezek az ártatlan halálok logikus módon vezetnek ahhoz, hogy Polinán erőt vesz a harag. Innen már csak egy kis lépés a forradalom, tehát az élet. De ebbe a halálba nincs-e természetes módon beleírva valami más is, mint a forradalom és az élet? Hogyha apjának a halála egész Ukrajna halálának a metaforája lehet, nem lehetne egyúttal egy másik halál metaforája is (hiszen végül is nem az országok és a népek, hanem az emberek halnak meg)? Hát persze: önnön halála metaforája is lehet, hiszen ki másnak kellene meghalnia az után, hogy meghalt az apja, és amikor egész Ukrajna haldoklik? (...)

Polina apjának a sorsa: Ukrajnában született, jó volt, Ukrajnát, ahol élnie kellett, gyűlölte, de ugyanakkor lelke mélyén mindig is szerette, és sorsa az volt, hogy Ukrajnában haljon meg. Minden világos. Amikor pofont adott Polinának, mert nem volt hajlandó az Ukrajna gyilkosait ünneplő tömegben vonulni (Ukrajnát nem a rendszer ölte meg, hanem Lenin és Sztálin és így tovább), akkor csak azért tette ezt, mert jó volt. Megtette, de nem így gondolta. Ha Polina majd akarni fogja, jó lesz. Ha akarni fogja, elintézi, hogy sose legyen kommunista: az a pofon nem olyan pofon volt, amelyet a kommunista adott a nem-kommunistának, hanem egy olyan pofon volt, amelyet az apjától kapott, mert az apja féltette őt. Amikor nem volt hajlandó elmenni felvonulni, az apja aggódott miatta. Elég, hogy meghaljon, és köröskörül bizonyítékok tucatjai lesznek arról, hogy nem úgy gondolta. Valamit mondott, de más valamit gondolt. Elég, hogy meghaljon, és jó lesz.

Mennyire más helyzetben volt azonban az apja. Mielőtt meghalt, ezzel a pofonnal élte le egész életét, képtelen volt elfelejteni, képtelen volt életében bármit is megváltoztatni. Amikor meghalt, óriási kérdőjel lebegett a szeme előtt, a fölösleges pofon lebegett a szeme előtt, s nem maradt számára más hátra, mint azt kiabálni: *ostoba voltam!* (...)

A forradalom = az megvetés. Polina széttépi a *Mariet-Claire*-t, és varrni kezd, annak ellenére, hogy valaha lenézte a varrást, vágyakozni fog Sam után, jöllehet, egyszer már szerette a férfit, vágyakozni fog ukrán szeretője után, jöllehet, egyszer már elviselhetetlenül unalmas volt. Ilyen a permanens forradalom, egy hatalmas ugrás abba, amit megvet, ahhoz, ami után vágyakozik. Az ugrások fele előre visz, fele pedig hátra. El Corte Inglés, varrás, El Corte Inglés, varrás, a végtelenségig. Az élet végéig. Ismétlődés, variáció. Permanens forradalom, élet. Amit megélt, amikor a tükör előtt állt és összekulcsolt kezével a mosdóra támaszkodott, igen, tulajdonképpen az volt az élet, az volt az élet mindennapisága, közönséges butaságból eredő önvád volt, felemelt törölköző volt, és indulás egy másik strandra, egy lépés volt ahhoz, hogy az ő Énje levegőt vegyen és szeretni kezdje azt, amit azelőtt gyűlölt, és gyűlöljje azt, amit azelőtt szeretett. Tulajdonképpen ez volt az élet, semmi rendkívüli.

Nem volt semmi rendkívüli, mert valójában mindezen változások dacára tulajdonképpen semmi sem változott volna meg, s az, aki a varrást fölcserélte a *Marie-Claire*-re, változatlanul ugyanaz maradt volna, aki korábban volt, Énje csak arra a pillanatra várt volna, hogy újból levegőt vegyen, és minden erejével szeretni kezdje azt, amit azelőtt gyűlölt, s amit még korábban szeretett (a varrást, a *Marie-Claire*-t, a varrást), s mielőtt újra gyűlölni kezdené azt,

amit korábban szeretett és még korábban gyűlölt (Marie-Claire, varrás, Marie-Claire). Az én változatlanul maradt, mert ugyanolyan erővel szeretett, mint amilyennel gyűlölt, és ugyanolyan erővel gyűlölt, amilyennel szeretett, mert az én mindig egy helyben áll, és sosem áll ott, ahová mutat, mert az én nem a Marie-Claire vagy a varrás szeretetében mutatkozik meg, hanem inkább abban a frekvenciában, amellyel mindkettőt váltogatja, egy befektetési *mód*, nem pedig az, amibe befektetnek, hanem inkább bátorság és erő, mellyel befektetnek. Nem abban az irányban van, amely felé mutat, hanem a gesztusban, amellyel mutat, és amely mindig ugyanaz.

Ostoba voltam! Különböző gyakorisággal így kiabálunk mindannyian. Felkiáltunk és megváltoztatjuk véleményeinket, a dolgokat és szeretőinket, egyik nézetet a másik után.

Az életben semmit se kéne kidobálnunk: nem kellene eldobnunk egykori szeretőink telefonszámait, nem kellene kiöntenünk az összes üveg bort és elhajítani a hamutálcát, mert hamarosan újért megyünk, és ismét inni kezdünk. És örömmel! Hogy lehettünk olyan ostobák és gondolhattunk az egészségünkre, miközben az életet élni kell?! És így tovább. Sőt, fordítva.

Igen, tulajdonképpen ez volt az élet, semmi különös; ugyanúgy szerette ukrán fiúját, ahogy Sam-et szerette, s valami másért szerette, nem azért, ami most. Ukrajna miatt szerette, ugyanúgy, ahogy Sam-et a Nyugat miatt szerette, mert az ő énye a büszkeségben rejlik, amellyel mindkettőt felvezeti a pódiumra, de az ő énye egyikükkel sem azonos.

S hogyan vinné oda Sam-et vagy Rubiót? Büszkén a Nyugatra és büszkén magára, és megvetéssel Ukrajna iránt. S hogyan vezetné oda az ukrán fiúját? Büszkén Ukrajnára és büszkén magára, és megvetve a Nyugatot. Mindkettőt kézen fogná, és várná a tapsot. Ez volna a gesztusa, ez volna az ő énye.

Ez az élet egyszerű hétköznapisága volna, egyszerű önvád a butaság miatt, a varrás fölcserélése a Marie-Claire-re, egyik szerető fölcserélése a másikra, semmi rendkívüli. Hiányozna azonban a boldogság, amelynek mindezen változásokat kísélnie kéne. Nem lélegzett föl, hogy minden mögötte van, nem kezdte minden erejével szeretni azt, amit gyűlölt. Miért? Mert az, amit átélt, amikor a tükör előtt állt és összekulcsolt kezével a mosdóra támaszkodott, az az élet egyszerű hétköznapisága volt ugyan, de volt benne valami embertelen.

Történelem. A történelem tette az élet egyszerű hétköznapiságát valami embertelenné.

Igen, Polina énjét a történelem vonszolja magával. A pódiumra vezetheti ugyan Rubiót, és rögtön utána ukrán fiúját, de Sam-től eltérően nem állíthatja Ukrajnáról, hogy ugyanolyan jó, mint a Nyugat. Nem állíthatja ezt, mert Ukrajna objektíve rosszabb a Nyugatnál. Az ukrán fiúja a paralimpia bajnoka, Rubio olimpiai bajnok, s Polina történelmi énjének köszönhetően látja ezt. Látja, hogy Rubio csillagként érkezik a pódiumra, mosoly ül az arcán, tökéletes öltönye van. Látja, hogy ukrán fiúja tolókcocsiban érkezik, csendesen, és szenvedése teste minden egyes részébe beleivódott.

Egész idő alatt azt gondoltam, hogy Polina a maga felfokozott vágyával különbözik az összes többitől, azt képzeltem el, hogy az ő énye épp azért különös, hogy voltaképpen nincs semmiféle énye, mert mindenfelé keresi maga körül, s olyasmi után lohol, ami nem létezik és így tovább. S azt is el tudtam képzelni, hogy énjének e tulajdonságába belehal.

Polina azonban ebben az értelemben ugyanolyan, mint mi mindannyian, csak a szabadságának mértéke más. Hogyha Bécsből volna vagy Madridból, akkor úgy ugorhatna a tolókcocs ukrán után, mint új véleménye után. Ugorhatna a bebörtönzöttek után, a paralimpiák bajnokai, a menekülők után, ők mindannyian az ő új nézetét képviselhetnék, mert Klaus vagy Rubio számára nincs különbség Mahler, a paralimpia bajnoka vagy a menekült között. Amikor untatni kezdi őket a paralimpia bajnoka, visszatérnek Mahlerhez vagy a gazdasághoz. No de Polina történelmi énye? Az ő szabadsága, hogy Mahler és a menekültek között föl-alá ugráljon, korlátozott. Ennek Polina fogyatékosága az oka, születése óta a paralimpia résztvevője volt, vak, hátrányos helyzetű. Nincs választási lehetősége, hogy visszamenjen Ukrajnába és edzeni kezdje a paralimpiára induló csapatot, mert Polina esetében ez nem csupán annyit jelentene, hogy megtalálja a véleményét, nem csupán annyit jelentene, hogy büszkeséget kezd érezni amiatt, hogy a fogyatékosokról gondoskodik, hanem azt jelentené, hogy ő maga fogyatékos marad, csak rosszabb díszletekben, s visszakerül a koncentrációs táborba. Ukrajna minden egyedi ént az ukrán nőben old fel, minden falut és várost Ukrajnában, minden műalkotást ukrán művekben. – De hát ez már túlzás! De hát ez már igazi koncentrációs tábor, mondjuk úgy: *a jelentések koncentrációs tábora*, a gyógyulás esélye nélkül.

Lehetséges, hogy sorsának a kulcsát azon a helyen kell keresnünk, amely felé a vágya kezdettől fogva irányult. A természetesség nem más, mint szabadon megválasztott vélekedés. A természetesség azonos a gazdasággal vagy a meneküléssel, Mahlerrel vagy a paralimpia résztvevőjével, Ukrajnával vagy Madriddal. A történelem nélküli világban nincs olyan erő, amely képes lenne bárkit megakadályozni abban, hogy azt válassza ki, amit akar. A történelem nélküli világban az állami és a történelmi láncról leszakadt demokrácia virágzik, a történelem nélküli világ oly lédús terményeket hoz, hogy mindenki azt adhatja ki a maga természetességének, ami csak eszébe jut.

Polina élete fölött azonban egy történelmi szuperego függ, s (*a történelem már nem egyéb, mint a Nyugatot a maradék világtól elválasztó vonal*), amely akadályozza abban, hogy természetes legyen. Polina számára egyszerű volt a Nyugat mellett dönteni (de mennyivel nehezebb volt odajutnia), s most egyszerű számára Ukrajna mellett dönteni. De lehetetlen Ukrajnába visszatérni, merthogy (Sam-től eltérően, aki egyszerűen döntött Ukrajna mellett és egyszerűen ott élt), Polina ukrán.

Ha valaki majd ellátogat Polina sírjához, talán megérti, hogy épp ez volt az ő sorsa: nem lehetett természetes, mert ott tornyosult fölötte a történelem, amely felelős volt azért, hogy (azt követően, hogy el kellett utasítania az egész Nyugatot), számára nem maradt semmi, ami ismétlődhetett volna.

Miféle történelem ez? És miként lehetséges, hogy ez az egész világ története, s egyúttal mintha olyan történelem volna, amely a világ egyik felét, a Nyugatot, amely ráadásul uralja, egyáltalán nem is érintené?

A történelem vége ostobaság. Elég egy kissé elgondolkodni valaki fölött, olyasvalaki fölött, mint Polina. A forradalom = megvetés, amely ott tombol a Nyugat palánkja mögött. Így van, a Nyugat palánkja mögött nem érvényes, hogy a vágy tárgyának *másnak* kellett lennie, mint a megvetés tárgyának. A palánk mögött az érvényes, hogy a vágy tárgya és a megvetés tárgya *azonos*. Életünkről a történelem dönt. Úgy szemléljük egymást, ahogy a világ szemlél bennünket. Ez egy magunkhoz hasonított történelem, a történelem mint az élet értelmezése, mint útmutatás.

Ez egy abszurd versengés az „első világerő”, melyben lehetetlen úgy győzni, hogy átlépünk egy másik klubba, egyszerűen azért, mert semmiféle átlépés nem lehetséges, nem a mi akarunktól függ. Az első világ szemében egy bizonyos értelemben örökre fogyatékosok maradunk (alacsonyabb rendű népek, kis nyelvek, szegény rokonok, második, harmadik világ), *gyanúsak*, akik az igyekvés elismerése és a nevetségesség közötti legvékonyabb határvonalon egyensúlyoznak. Bizonyos értelemben örökre fogyatékosok maradunk, mert más értelemben valóban *fogyatékosok vagyunk*.

Igen, meghallgathatjuk a bölcs tanácsot, kinevethetjük az összes klubot, és élhetjük az életünket (mindez végül is könnyebb, mint felállni a keresztképből!); elhihetjük, hogy ezáltal fogyatékoságunk eltűnik. – De ezzel csak egy boldog öncsalásnak engedünk.

Merthogy a Nyugatot ebben az esetben nem hasonlíthatjuk egy nárcisztikus és érzéketlen szeretőhöz, aki a szórakozás kedvéért még szorosabban magához láncol valakit, aki amúgy is nagyon szereti őt. Igen, a szerelemben ez az egyenlet érvényes: az, akit szeretnek, és ő maga nem szeret, nyomorulttá teszi azt a másikat, aki élete értékét a szeretett személy alapján határozza meg; az, akit szeretnek, és ő maga nem szeret, a szerető lény életével és halálával játszadozik, de csak addig a pillanatig, amíg az, aki szereti őt, felnéz rá, amíg az, aki szereti őt, fontosnak tartja. – Aki szereti őt, megszabadul, és a korábban szeretett személy nevetségesen tehetetlen marad. Ilyen a szerelem világa: a szerepek felcserélődnek, s az, aki az imént boldogtalanul volt szerelmes, legközelebb boldog szerelmes lesz, megéri, hogy elfogadják. S ráadásul: az, aki nem szeretett, az a szeretett személlyel nem csupán szórakozásból játszik, s hidegsége álarc, amely egy érzést leplez – lehet, hogy egyáltalán nem nemes érzést, de mégis csak érzést. Aki nem szeret, annak maga körül állandóan *szüksége van valakire*, hűséges kutyaszemeket kell látnia, az okokat tudakoljuk meg a lélektantól. – A Nyugatnak azonban nem vagyunk fontosak, nincs ránk szüksége.

(regényrészlet)

G. KOVÁCS LÁSZLÓ FORDÍTÁSA